Sanskrit for Communication

Word Formation in Sanskrit

Prof. Pavankumar Satuluri

Department of Humanities and Social Sciences
Joint Faculty, Centre for IKS
pavankumar.satuluri@hs.iitr.ac.in

November 6, 2024

Introduction

- What is a Pada?
- What is a Prātipadika(Stem)?
- What is a Pratyaya(Suffix)?

Introduction to Suffixes

1. Sup सुप्
2. Tiṅ तिङ्
3. Kṛt कृत्
4. Taddhita तद्धित

Introduction to Sup Suffixes

विभक्तिः	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथमा	सु	औ	जस्
द्वितीया	अम्	औट्	शस्
तृतीया	टा	भ्याम्	भिस्
चतुर्थी	ङे	भ्याम्	भ्यस्
पञ्चमी	ङसि	भ्याम्	भ्यस्
षष्ठी	ङस्	ओस्	आम्
सप्तमी	ङि	ओस्	सुप्

Introduction to Sup Suffixes - Rāma

विभक्तिः	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथमा	रामः	रामौ	रामाः
द्वितीया	रामम्	रामौ	रामान्
तृतीया	रामेण	रामाभ्याम्	रामैः
चतुर्थी	रामय़	रामाभ्याम्	रामेभ्यः
पञ्चमी	रामात्	रामाभ्याम्	रामेभ्यः
षष्ठी	रामस्य	रामयोः	रामाणाम्
सप्तमी	रामे	रामयोः	रामेषु

Introduction to Tiṅ Parasmaipadī Suffixes

पुरुषः	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथमा	तिप्	तस्	झि
मध्यमा	सिप्	थस्	थ
उत्तमा	मिप्	वस्	मस्

Introduction to Tiṅ Parasmaipadī Suffixes - gam

पुरुषः	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथमा	गच्छति	गच्छतः	गच्छन्ति
मध्यमा	गच्छसि	गच्छथः	गच्छथ
उत्तमा	गच्छामि	गच्छावः	गच्छामः

Introduction to Tiṅ Ātmanepadī Suffixes

पुरुषः	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथमा	त	आताम्	झ
मध्यमा	थास्	आथाम्	ध्वम्
उत्तमा	इट्	वहि	महिङ्

Introduction to Tiṅ Ātmanepadī Suffixes - seva

पुरुषः	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
प्रथमा	सेवते	सेवेते	सेवन्ते
मध्यमा	सेवसे	सेवेथे	सेवध्वे
उत्तमा	सेवे	सेवावहे	सेवामहे

Introduction to Kṛt Suffixes

1. क्त्वा
2. ल्यप्
3. तुमुन्
4. क्त
5. क्तवत्
6. अनीयर्
7. तव्यत्
8. शतृ
9. शानच्

Introduction to Kṛt Suffixes

1. क्त्वा: This suffix will combine two activites(if the Kartā is same for both the activities).
2. ल्यप्: This suffix can be added to a Verbal root if the root contains any upasarga.
3. तुमुन्: This can be added to a Verbal root and indicates the purpose of the main activity.
4. क्त: This can be added to a verbal root. Some times this suffix indicates the sense Kartā or Karma.
5. क्तवत्: This can be added to a verbal root and indicates the past activity.
6. अनीयर् and तव्यत्: We can add the suffixes to a verbal root and the entire word should be used in the sense of request or order.

Story

रामः सीतया सह वनम् अगच्छत् । गच्छता रामेण मार्गे एकः आश्रमः दृष्टः । तत्र वाल्मीकेः प्रियशिष्यः भरद्वाजः अवसत् । पश्चात् भरद्वाजस्यानुमतिं प्राप्य लक्ष्मणेन सहितौ सीतारामौ चित्रकूटम् अगच्छताम् । तत्र लक्ष्मणेन वनादाहृतैः काष्ठैः निर्मिते कुटीरे सुखम् अवसताम् । ततः भरतादीनामयोध्यावासिनाम् तत्स्थानं ज्ञातमिति कारणात् तेषां तत्र पुनरागमनमालक्ष्य तद्वारयितुं रामः दण्डकारण्यं प्रवेष्टुं निर्णयमकरोत् । दण्डकारण्ये ते बहूनि वर्षाणि सुखमवसन् । एकदा जनस्थाने पुरतः प्रधावन्तं हिरण्मयं मृगमभिलषन्त्या सीतया प्रचोदितस्सन् रामः लक्ष्मणं सीतायाः रक्षणे नियुज्य तमेव मृगमनुसरन् आश्रमात् सुदूरं गत्वा अहन् । सोऽपि मृगः उच्चैः हा राम! हा लक्ष्मण! इति व्याहरन् प्राणान् अमुञ्चत् । तच्छ्रुत्वा भर्तारमापन्नमाशङ्क्य सीता लक्ष्मणं तद्रक्षणाय प्रैषयत् । स तु अनिच्छन् अपि सीतावचनमादृत्य रामम् अन्वेष्टुमगच्छत् ।

Story

रामः सीतया सह वनम् अगच्छत् । गच्छता रामेण मार्गे एकः आश्रमः दृष्टः । तत्र वाल्मीकेः प्रियशिष्यः भरद्वाजः अवसत् । पश्चात् भरद्वाजस्यानुमतिं प्राप्य लक्ष्मणेन सहितौ सीतारामौ चित्रकूटम् अगच्छताम् । तत्र लक्ष्मणेन वनात् आहृतैः काष्ठैः निर्मिते कुटीरे सुखम् अवसताम् । ततः भरतादीनामयोध्यावासिनाम् तत्स्थानं ज्ञातम् इति कारणात् तेषां तत्र पुनरागमनम् आलक्ष्य तद् वारयितुं रामः दण्डकारण्यं प्रवेष्टुं निर्णयम् अकरोत् । दण्डकारण्ये ते बहूनि वर्षाणि सुखम् अवसन् । एकदा जनस्थाने पुरतः प्रधावन्तं हिरण्मयं मृगम् अभिलषन्त्या सीतया प्रचोदितस्सन् रामः लक्ष्मणं सीतायाः रक्षणे नियुज्य तमेव मृगम् अनुसरन् आश्रमात् सुदूरं गत्वा अहन् । सोऽपि मृगः उच्चैः हा राम! हा लक्ष्मण! इति व्याहरन् प्राणान् अमुञ्चत् । तद् श्रुत्वा भर्तारमापन्नम् आशङ्क्य सीता लक्ष्मणं तद् रक्षणाय प्रैषयत् । स तु अनिच्छन् अपि सीतावचनम् आदृत्य रामम् अन्वेष्टुम् अगच्छत् ।

Story

दाशरथिः रामः जानक्या सीतया सह वनम् अगच्छत् । गच्छता रामेण मार्गे एकः आश्रमः दृष्टः । तत्र वाल्मीकेः प्रियशिष्यः भरद्वाजः अवसत् । पश्चात् भरद्वाजस्यानुमतिं प्राप्य सौमित्रिणा लक्ष्मणेन सहितौ सीतारामौ चित्रकूटम् अगच्छताम् । तत्र लक्ष्मणेन वनात्आहृतैः काष्ठैः निर्मिते कुटीरे सुखम् अवसताम् । ततः भरतादीनामयोध्यावासिनाम् तत्स्थानं ज्ञातम् इति कारणात् तेषां तत्र पुनरागमनम् आलक्ष्य तद् वारयितुं रामः दण्डकारण्यं प्रवेष्टुं निर्णयम् अकरोत् । दण्डकारण्ये ते बहूनि वर्षाणि सुखम् अवसन् । एकदा जनस्थाने पुरतः प्रधावन्तं हिरण्मयं मृगम् अभिलषन्त्या मैथिल्या सीतया प्रचोदितस्सन् रामः लक्ष्मणं सीतायाः रक्षणे नियुज्य तमेव मृगम् अनुसरन् आश्रमात् सुदूरं गत्वा अहन् । सोऽपि मृगः उच्चैः हा राम! हा लक्ष्मण! इति व्याहरन् प्राणान् अमुञ्चत् । तद् श्रुत्वा भर्तारमापन्नम् आशङ्क्य सीता लक्ष्मणं तद् रक्षणाय प्रैषयत् । स तु अनिच्छन् अपि सीतावचनम् आदृत्य रामम् अन्वेष्टुम् अगच्छत् ।

Taddhita

"Taddhita are those suffixes, which are added to a Prāti-padika(noun) to form another noun". For example:

दशरथ + इञ् → दाशरथिः *Son of Daśaratha.*
वसुदेव + अण्→ वासुदेवः *Son of Vasudeva*

Taddhita Like Formations in English

- भारत + छ → भारतीयः
- India + n → Indian
- व्याकरण + अण्→ वैयाकरणः
- Grammar + ian → Grammarian
- कृपण + ष्यञ् कार्पण्यम्
- Miser + liness → Miserliness
- वीर + तरप् वीरतरः
- Brave + er → Braver
- वीर + तमप् वीरतमः
- Brave + est → Bravest
- धी + मतुप् धीमान्
- Intelligence + ent → Intelligent

Thank You